

DJECA U DIGITALNOM OKRUŽENJU I INTERKULTURALNI DIJALOG U BOSNI I HERCEGOVINI

Anida Dudić, MA ¹Fakultet političkih nauka Sarajevo

Djeca kao ranjiva kategorija u Bosni i Hercegovini

U savremenom društvu, uslijed transformacija i globalnih izazova, djeca su izložena rizicima, povredi prava, diskriminaciji i segregaciji što ih čini ranjivim². Svako dijete u određenom trenutku može biti ranjivo ili se tako osjećati bez obzira na spol, rasnu, etničku pripadnost, boju kože, jezik, vjersku pripadnost, nacionalno ili socijalno porijeklo, imovinsko stanje, rođenje ili drugi status.

Djeca u Bosni i Hercegovini se ubrajaju u ranjivu kategoriju jer su njihova prava često uskraćena i kršena. Brojni izvještaji³ pokazuju da su posebno ranjiva djece romske nacionalnosti, djeca s poteškoćama u razvoju, djeca iz siromašnih porodica i ruralnih područja, institucionalno zbrinuta djeca, djeca žrtve nasilja i djeca povratnici. Posebno je izražena povreda prava, diskriminacija i segregacija u obrazovnom procesu gdje se razlike među djecom, umjesto da se shvataju pozitivno, dalje produbljuju. Na ovaj način se provodi sistemsko nepoštivanje prava djece koja pripadaju etničkim, vjerskim ili jezičkim manjinama. U školi, za vrijeme odmora, na putu od kuće do škole ili u školskom dvorištu, ova djeca su označena „Drugacijom“ i često postaju žrtve vršnjačkog nasilja, nerazumijevanja, ismijavanja i odbacivanje iz vršnjačke grupe.

Zbog sveprisutnog fenomena neprihvatanja i odbacivanja djece koja potiču iz različitih kulturoloških i socijalnih miljea, njegovanje i poštivanje različitosti među djecom treba biti imperativ svakog odgojno-obrazovnog procesa. Stoga su teme interkulturalnoga dijaloga, različitosti, poštivanje Drugih i Drugacijih od izuzetne važnosti u kreiranju obrazovnog procesa koji podstiče i razumijeva razlike kao bogatstvo, a ne kao prepreku.

---

¹ anida.dudic@fpn.unsa.ba

² Ranjive grupe su grupe kojima je, uslijed specifične razlike u odnosu na dominantnu populaciju, potrebna dodatna podrška kako bi se mogle ravnopravno uključiti u životne tokove zajednice. Zbog svog položaja, ranjive grupe su često na periferiji, margini društva, nećakajne i uskraćene za pristup socijalnim, ekonomskim, političkim i kulturnim pravima koja su dostupna drugima. Konačnog spiska ranjivih grupa nema, a u različitim zemljama različite grupacije se smatraju ranjivim.

³ Više u: Jednak pristup pravdi djece u Bosni i Hercegovini (2015) UNICEF

Digitalno okruženje -prostor za interkulturalni dijalog?

Danas, djeca više nego ikad ranije okreću se digitalnim rješenjima kao podršci učenju, socijalizaciji i igri. Štoviše, u stalnoj su interakciji s medijima, te se zbog toga često nazivaju „digitalna generacija“. Upotreba društvenih mreža postala je ključna za povezivanje djece i mladih u razvoju društvenosti u savremenom dobu. Djeca putem digitalnih alata upoznaju vršnjake sa istim ili sličnim interesovanjima kako u svojoj, tako i u drugim sredinama. Digitalno okruženje omogućava djeci i mladima da uspostavljaju komunikaciju sa pripadnicima različitih kultura sa kojima dijele korisne sadržaje, stiču prijateljstva širom svijeta i usavršavaju znanje stranih jezika. Na ovaj način, digitalno okruženje postaje prostor u kome djeca spoznaju svijet, susreću se sa pripadnicima drugih kultura i na taj način njeguju i podstiču interkulturalni dijalog.

Iako digitalni prostor pruža ogromne mogućnosti djeci i mladima za upoznavanje drugih kultura, usvajanje kulturoloških razlika i kreiranje socijalnih mreža, s druge strane, može dovesti do novih podjele i isključenosti. Mnogi izvještaju govore da još uvijek postoji ogroman broj djece koja nemaju pristup digitalnim tehnologijama. Često se radi o djeci koja bi od digitalnog okruženja trebala imati najviše koristi, no ipak ostaju isključeni.

Danas kada se svijet posmatra kao „globalno selo“ gdje su svi umreženi i uvezani, oni koji nemaju pristup interneta bivaju isključeni iz društvenih tokova. Drugim riječima kazano, „diskonektovan“ sa sobom nužno nosi i pokidane i reducirane socijalne mreže. Djeca koja nemaju pristup digitalnim tehnologijama nemaju priliku za napredak, učenje digitalnih vještina i sklapanje prijateljstava. Na ovaj način se povećava njihova isključenost, te im se uskraćuju vještine i znanja koja im mogu pomoći da ispune svoje potencijale.

Pored digitalne isključenosti koja produbljuje društvenu isključenost ranjivih grupa, brz napredak i sve veća dostupnost tehnologije pogodovali su širokoj rasprostranjenosti nasilja, posebno među djecom u digitalnom okruženju. Tako, svjedočimo sve češćim verbalnim napadima, ismijavanju, izrugivanju, psovka i govoru mržnje na društvenim mrežama gdje su glavni akteri najčešće vršnjaci.

U moru nasilnih komentara i verbalnih napada, djeca koja dolaze iz ranjivih kategorija društva često bivaju žrtve okrutnih, zlobnih, katkad i prijetećih poruka svojih vršnjaka, fotografija ili komentara na društvenim mrežama.⁴ Najčešći način je kreiranje tzv. grupa mržnje na društvenim mrežama na kojima se objavljuju uvredljive fotografije i snimke vršnjaka koji su često označeni „Drugačijim“. Često se putem uvredljivih sadržaja na internetu vrijeđaju djeca etničkih manjina, djeca s poteškoćama u razvoju, djeca iz siromašnih porodica i ruralnih područja, institucionalno zbrinuta djeca... Na ovaj način, digitalno okruženje potiče govor mržnje, napade i uvredljive poruke među djecom, a posebno prema onima koji dolaze iz ranjivih, izloženih ili rizičnih kategorija društva.

Potrebni su ozbiljni naponi da se prekinu kulturne i socijalne barijere u digitalnom okruženju na način da digitalna tehnologija pospješuju odgoj i obrazovanje djece poštivajući socijalne i kulturne razlike. Stoga se u specijalnom UNICEF-ovom izvještaju „Stanje djece u digitalnom okruženju“ (2017: 28) navodi: „Ako se odgovarajući način iskoristi i učini univerzalno dostupnom, digitalna tehnologija može biti velika prekretnica za djecu koja su zanemarena – bilo zbog siromaštva, bilo zbog rase, etničke pripadnosti, spola, invaliditeta, raseljavanja ili geografske izoliranosti – povezujući djecu sa svijetom prilika i poučavajući djecu vještinama potrebnim za uspjeh u digitalnom svijetu. Ali ako ne proširimo pristup, digitalna tehnologija može stvoriti nove podjele koje djecu mogu spriječiti da ispune svoj potencijal. Ako ne budemo djelovali odmah kako bismo išli u korak s brzim promjenama, online rizici mogu dovesti do toga da ranjiva kategorija djece postane još podložnija eksploataciji, zlostavljanju i društvenoj isključenosti.“

---

⁴ Svojevremeno se mogao uočiti trend osnivanja grupa mržnje na Facebooku koje su nosile naslov „Svi koji mrze (identitet žrtve)“.

Zaključak

Bez obzira na razlike koje postoje među djecom u različitim dijelovima svijeta, ipak postoji jedna zajednička nit na kojoj svi uposleni u školi (od nastavnika, pedagoga, bibliotekara, pedagoga do socijalnog radnika) mogu djelovati –a to je zdravi rast i razvoj djece. U tom nastojanju, nastavnici i stručnjaci imaju težak zadatak u kreiranju afirmativnih polazišta za interkulturalni dijalog, pomirenje različitosti, uključivanje i respektiranje „različite“ djece uz pomoć nastavnih aktivnosti.

Nastavnici i stručnjaci kroz obrazovni sistem trebaju prenositi poruke učenicima o interkulturalnom dijalogu koji počiva na uvažavanju različitosti, uvažavanju pojedinačnog nacionalnog i etničkog identiteta, jezika, sopstvene historije, kroz aktivan i konstruktivan odnos sa drugima na pretpostavci koja nije upitna, a to je da su različiti, a jednako vrijedni.

Tamo gdje prestaje interkulturalnost, poštivanja prava svih, solidarnost i razumijevanje, tu počinje put omalovažavanja, ismijavanja, vrijeđanja i nasilja. Djeca iz ranjivih kategorija-označena kao „Drugačija“, često su na margini, isključena, neomiljena i žrtve vršnjačkog nasilja koje podrazumijeva ismijavanje, vrijeđanje i prijetnje, poticanje grupne mržnje, uznemiravanje, uhođenje, vrijeđanje, slanje okrutnih, zlobnih, katkad i prijetećih poruka, kao i kreiranje internetskih stranica koje sadrže priče, crteže, slike i šale na račun ranjivih vršnjaka.

Mnoga istraživanja su pokazala da nastavnici i stručnjaci nisu spremni za sve izazove koje donosi digitalno okruženje. Kako bi se spriječilo vrijeđanje i omalovažavanje, potreban je odgoj i obrazovanje za ispravno korištenje medija i podizanje razine medijske pismenosti. Na prvom mjestu, potrebno je razvijati medijsku didaktiku koja obuhvaća učenje s medijima, uz korištenje medija, a u svrhu produbljivanja interkulturalnog dijaloga i socijalne kohezije u kreiranju poticajnog multikulturalnog okruženja.

Literatura:

- *Jednak pristup pravdi djece u Bosni i Hercegovini.* (2015). UNICEF
- *Priručnik za izvještavanje o marginalizovanim grupama* (2010). Banja Luka: Helsinški parlament građana Banja Luka
- Selmanović, A., (2018). *Zastupljenost interkulturalnih elemenata u sadržajima nastavnih predmeta društvenih nauka.* Magistarski rad. Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu
- Snježana Kragulj, S., Jukić, R., (2010). *Interkulturalizam u nastavi.* Obrazovanje za interkulturalizam. Zbornik radova s 2. međunarodne znanstvene konferencije Osijek
- *Socijalna i ljudska prava ranjivih grupa vodič za profesionalce* (2017). Tuzla: Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH
- Stambolović V. (2012). *Ranjive društvene grupe.* *Socijalna medicina,* Beograd: Medicinski fakultet Beograd
- *Stanje djece u digitalnom okruženju.* (2017). UNICEF
- Šehić, M., (2019). *Odgoj i obrazovanje studenata nastavničkih fakulteta za interkulturalnu kompetenciju.* Magistarski rad. Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu